

Городецька Анна,

Криворізький державний педагогічний університет

Науковий керівник – д. ф. н., проф. Ж. В. Колоїз

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР АКСІОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ФРАГМЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Наукова мовна картина світу представлена багатьма тематичними полями (когнітивними картами). Огляд наукових джерел засвідчив, що назріла потреба у виокремленні тематичного поля «Фармацевтика», яке системно не досліджене в лінгвістичній літературі. До актуальних напрямів концептуального вивчення лексики різних галузей людського знання уналежнюють багатоаспектний аналіз фармацевтичної термінології. У науковому доробку представлено лінгвістичні розвідки таких дослідників, як А. Боцман, Г. Германович, Г. Дидик-Меуш, А. Косенко, Т. Луковенко, , Р.-Ю. Перхач, О. Снітовська, В. Станівчук, Р. Стецюк.

Поділяючи висловлені позиції науковців щодо проблем у процесі номінації лікарських препаратів, пов'язуємо їх із відсутністю напрацьованих стандартів упорядкованості терміносистеми; термінологічних словників із тлумаченням значення терміноназв, презентацією історії їхнього формування, етимологічним аналізом, розкриттям причин умотивованості внутрішньої форми; когнітивно-наукового усвідомлення причин номінації лікарських препаратів носіями мови; аналізу дериваційних шляхів формування номенів на позначення лікарських препаратів та з необхідністю укладання когнітивної карти лікувальних препаратів. Особливої уваги потребує дослідження концепту «Лікувальні препарати», наповнення якого можна визначити як презентацію готового фармацевтичного продукту. Однак пропоновані лінгвістичні праці не охоплюють усього спектру термінів, не пропонують комплексного опису й супровідної філологічної інформації до них. В Україністиці заслуговують на увагу, зокрема праці Р.-Ю. Перхач [2] та Г. Хирівської [3] з цього питання. Тому

нас зацікавила проблема адекватного сприйняття носіями мови сучасних терміноназв ліків, пропонувананих до споживання сучасною фармакологією.

Мета запропонованої статті полягає у соціолінгвістичному з'ясуванні розуміння когнітивної карти лікувальних препаратів з компонентами *кардіо-* і *дерма-* носіями мови.

Серед студентів Криворізького медичного коледжу спеціальності «Фармація. Промислова фармація» та Криворізького державного педагогічного університету за спеціальністю «Українська мова та література, зарубіжна література, англійська мова» проведено експеримент «Соціологічний вимір аксіологічних параметрів фрагментів фармацевтичного дискурсу». В опитуванні взяли участь 150 респондентів, із яких 90 студентів фармацевтичного факультету денної та заочної форми навчання медичного коледжу (із них 80% – віком до 20 років, 8,9% – до 30 років, 11,1% – віком до 40 років; жіночої статі – 89,9%, чоловічої статі – 10,1%) та 60 студентів денної форми навчання факультету української філології з додатковою спеціальністю «Англійська мова» (із них 44,4% – віком до 20 років, 55,6% – до 30 років; жіночої статі – 98,3%, чоловічої статі – 1,7%).

Пропонуємо укладений питальник, який складався із двох аналогічних блоків (відповідно для терміноназв з компонентом *дерма-* і *кардіо-* (відмінності стосувалися 3, 4 та 6 питань): 1. Чи знаєте Ви значення компонентів *дерма-* і *кардіо-* в медичних термінах загалом і в назвах лікувальних препаратів зокрема? 2. Назви медичних термінів та лікувальні препарати з компонентами *дерма-* і *кардіо-* мають іншомовні запозичені елементи. Чи чули Ви такі назви, усвідомлюєте їх значення та лікувальні властивості?; 3. Приведіть у відповідність іншомовні елементи назв медичних термінів з компонентами *дерма-* і *кардіо-* та коментар щодо їхнього походження й витлумачення.

№ з/п	Іншомовний елемент у назвах медичних термінів із компонентом <i>кардіо-</i>	№ з/п	Походження й витлумачення іншомовних елементів у назвах медичних термінів із компонентом <i>кардіо-</i>
1	<i>бікард</i>	1	суфікс іменників, утворених від грец. дієслів із значенням «процес», «результат процесу», «патологічний стан»

2	<i>кардіостад</i>	2	від англ. зберігати
3	<i>ніфекард</i>	3	від грец. стадія; певний ступінь (період, етап) у розвитку чогось, що має свої якісні особливості
4	<i>кардоз</i>	4	від лат. двічі
5	<i>кардісейв</i>	5	від грец. хмара
6	<i>кардіоревматологія</i>	6	від грец. у складних словах «жир»
7	<i>кардіоліноз</i>	7	від грец. розтікання, потік

№ з/п	Іншомовний елемент у назвах лікувальних препаратів із компонентом <i>дерма-</i>	№ з/п	Походження й витлумачення іншомовних елементів у назвах лікувальних препаратів із компонентом <i>дерма-</i>
1	<i>дермазол</i>	1	від лат. луб і форма, тканина деревини, що надає їй міцності; інша назва – деревні волокна
2	<i>екзодерм-крем</i>	2	від лат. п'явка, речовина, що її виділяють шийні залози медичної п'явки та перешкоджають зсіданню крові
3	<i>карбодерм</i>	3	від англ. осушувати, відкачувати, відводити
4	<i>фузідерм</i>	4	від франц. злиття, від лат. плавлення
5	<i>дермадрин</i>	5	від лат. вугілля, у складних словах означає «сполука вуглецю»
6	<i>гірудодерм</i>	6	від грец. зовні, поза, префікс, що означає «зовні», «поза чимось»
7	<i>лібрідерм</i>	7	від нім. колоїдний розчин, від лат. розкладання; найдрібніші частинки будь-якої речовини в рідинному, твердому чи газоподібному середовищі

4. Більшість із медичних термінів з компонентами *дерма-* і *кардіо-* презентують різні способи словотворення. Чи можете Ви, ознайомившись із терміноназвами, визначити шляхи їхнього творення в сучасній українській мові? Приведіть у відповідність назву медичного терміна і спосіб його словотворення.

№ з/п	Назва медичних термінів із компонентом <i>кардіо-</i>	№ з/п	Спосіб словотворення медичних термінів із компонентом <i>кардіо-</i>
1	<i>кардіомонітор</i>	1	словоскладання, термін-юкстапозитив
2	<i>кардіосигналізатор</i>	2	префіксація, що супроводжується усіченням основи
3	<i>кардиприл</i>	3	конфіксація
4	<i>кардіодарон-здоров'я</i>	4	словосполучення
5	<i>нікардія ретард</i>	5	основоскладання, що супроводжується інтерфіксацією
6	<i>акард</i>	6	основоскладання, що супроводжується суфіксацією
7	<i>мікардис</i>	7	основоскладання

№ з/п	Назва лікувального препарату з компонентом <i>дерма-</i>	№ з/п	Спосіб словотворення назви лікувального препарату з компонентом <i>дерма-</i>
-------	--	-------	---

1	<i>дерман'юріфаєр</i>	1	конфіксація
2	<i>екзодерм</i>	2	словосполучення-юкстапозитиви
3	<i>фотодерматоз</i>	3	основоскладання з усіченням однієї з основ
4	<i>редермік</i>	4	основоскладання з інтерфіксацією
5	<i>хеппідерм здоров'я</i>	5	основоскладання, що супроводжується суфіксацією
6	<i>кортидерм</i>	6	префіксальний спосіб словотвору
7	<i>дермокапіляр</i>	7	основоскладання

5. Чи доводилося Вам знайомитися з рецептурними рекомендаціями до лікувальних препаратів з компонентами *дерма-* і *кардіо-* або вивчати відповідні терміноназви в коледжі / університеті? Чи знаєте Ви призначення таких ліків?

6. Приведіть у відповідність назви лікувальних препаратів з компонентами *дерма-* і *кардіо-* та їхню медичну форму й призначення.

№ з/п	Назва лікувального препарату з компонентом <i>кардіо-</i>	№ з/п	Медична форма і призначення лікувального препарату
1	<i>кардолакс</i>	1	розчин для зупинки серця, у комбінації з гіпотермією застосовується при проведенні операцій на відкритому серці
2	<i>нікардія ретард</i>	2	фітосироп, що підсилює скорочувальну активність кардіоміоцитів та усуває явища серцевої недостатності
3	<i>кардиприл</i>	3	капсули, що призводять до розширення судин і зменшення затримки натрію і води
4	<i>кардіотонік</i>	4	розчин для ін'єкцій; зменшує потребу міокарда в кисні завдяки зменшенню частоти серцевих скорочень і зменшенню серцевого викиду та зниженню артеріального тиску
5	<i>кардіоплегічний розчин</i>	5	таблетки, що гальмують трансмембранний потік іонів кальцію через повільний кальцієвий канал у клітину; діють, зокрема, на клітини міокарда та гладкої мускулатури, коронарних артерій та периферичних судин

№ з/п	Назва лікувального препарату з компонентом <i>дерма-</i>	№ з/п	Медична форма і призначення лікувального препарату з компонентом <i>дерма-</i>
1	<i>мезодерм</i>	1	лікувальний спрей
2	<i>бетадерм</i>	2	лікувальний лак для нігтів із вмістом аміаку
3	<i>ламікон дермгель</i>	3	косметична глина
4	<i>белодерм</i>	4	міцелярна вода для комплексної корекції проблемної шкіри
5	<i>амодерм</i>	5	гель, що має широкий спектр протигрибкової дії
6	<i>дермаглін</i>	6	мазь, яку застосовують при дерматозах, при ускладненнях або підозрі на вторинні інфекції, наприклад, екзему, дерматит, нейродерміт, псоріаз тощо

7	<i>нормадерм</i>	7	крем, що має протизапальну, антиалергічну, протинабрякову, протисвербіжну дію при лікуванні екземи, дерматитів, псоріазу, свербіжу
---	------------------	---	--

7. Чи вважаєте Ви вдалим і достатньо семантично прозорим для споживачів фармацевтичної продукції процес формування терміноназв на позначення лікувальних препаратів із компонентами *дерма-* і *кардіо-* в сучасній фармацевтиці?

Аналітичний звіт засвідчив рівень лінгвістичного розуміння структурно-семантичних та функційних властивостей фармацевтичних терміноназв, здатність усвідомлено комунікувати на фармацевтичну тематику. Прокоментуємо результати опитування.

На 1-е запитання I-го блоку 96,5% студентів філологічного факультету відповіли *«знаю і правильно витлумачую»*, 3,5% – *«не знаю, але скористаюся підказкою»*, чим виявили зацікавленість проблемою. Студенти медичного коледжу виявили позитивну обізнаність (80% дали відповідь *«знаю і правильно витлумачую»* і 10% – *«знаю і неправильно витлумачую»*). Лише 10% респондентів-фармацевтів не виявили бажання пізнати значення нового для них слова. На 1-е запитання II-го блоку 99% студентів філологічного факультету відповіли *«знаю і правильно витлумачую»*, 1% – *«не знаю, але скористаюся підказкою»*, чим також виявили зацікавленість проблемою. Студенти медичного коледжу виявили позитивну обізнаність (81,1% дали відповідь *«знаю і правильно витлумачую»* і 8,9% – *«знаю і неправильно витлумачую»*). Лише 10% респондентів-фармацевтів загалом не виявили бажання пізнати значення нового для них слова.

На 2-е запитання I-го блоку 75,5% студентів-філологів відповіли *«знаю і правильно витлумачую»*, 10,5% – *«чув (-ла), знаю, правильно коментую, але не послуговуюся»*, 14% – *«чув (-ла), знаю, частково правильно коментую, але не послуговуюся»*, чим виявили впевненість у власних знаннях. Студенти медичного коледжу продемонстрували професійну обізнаність із запропонованого питання (62,2% дали відповідь *«чув (-ла), знаю і правильно послуговуюся»*, 16,7% – *«чув (-ла), знаю, правильно коментую, але не послуговуюся»* і 15,6% – *«чув (-ла), знаю,*

частково правильно коментую, але не послуговуюся». Лише 5.5% респондентів-фармацевтів визнали неусвідомлення значень іншомовних компонентів в назвах лікувальних препаратів. На 2-е запитання II-го блоку 76,7% студентів філологічного факультету відповіли *«чув (-ла), знаю і правильно послуговуюся»*, 11,3% – *«чув (-ла), знаю, правильно коментую, але не послуговуюся»*, 12% – *«чув (-ла), знаю, частково правильно коментую, але не послуговуюся»*, чим також виявили власну впевненість у здобутих знаннях. Студенти медичного коледжу вважають, що також добре розуміють семантику іншомовних компонентів в назвах ліків (62,2% дали відповідь *«чув (-ла), знаю і правильно послуговуюся»*, 17,8% – *«чув (-ла), знаю, правильно коментую, але не послуговуюся»* і 11,1% – *«чув (-ла), знаю, частково правильно коментую, але не послуговуюся»*). Лише 8,9% респондентів-фармацевтів заявили, що внутрішня форма назв лікувальних препаратів для них залишається прихованою.

Задля того, щоб перевірити виявлену високу самооцінку студентів різних спеціальностей з проблеми творення терміноназв на позначення лікувальних препаратів з компонентами *кардіо-* і *дерма-*, ми запропонували завдання конкретного лінгвістичного та фармацевтичного змісту. Здійснене опитування виявило, що реальна картина усвідомлення сутності процесів номінації ліків і власне уявлення студентів про досліджувану проблему не збігаються.

Із 3-ім завданням I-го блоку впоралися 81,4% студентів філологічної спеціальності (проти 18,6% неправильних відповідей) та 68% студентів фармацевтичної спеціальності (проти 32% неправильних відповідей). На 3 завдання II-го блоку впоралися 84,3% студентів філологічної спеціальності (проти 15,7% неправильних відповідей) та 69,6% студентів фармацевтичної спеціальності (проти 30,4% неправильних відповідей). Загалом констатуємо, що значення іншомовних компонентів у назвах лікувальних препаратів зрозуміле 82,9% студентів-філологів та 68,8% студентів-фармацевтів, що можна пояснити наявністю в навчальних планах підготовки двох спеціальностей іноземних мов, зокрема латинської.

У 4-ому завданні I-го блоку правильну відповідь подали 89,6% студентів філологічної спеціальності (проти 10,4% неправильних відповідей) та 10,3% студентів фармацевтичної спеціальності (проти 89,7% неправильних відповідей). У 4-ому завданні II-го блоку правильну відповідь подали 88,9% студентів філологічної спеціальності (проти 11,1% неправильних відповідей) та 10,2% студентів фармацевтичної спеціальності (проти 89,8% неправильних відповідей). Загалом розуміння шляхів творення терміноназв продемонстрували 89,3% філологів і тільки 10,3% фармацевтів, що можна пояснити специфікою навчання на філологічних факультетах університетів, де вивчають специфіку процесів словотворення в курсі «Морфеміка. Словотвір».

У 5-ому запитанні I-ого блоку 98% студентів-філологів подали відповідь *«не вивчав (-ла), не знайомився (-лася) з рецептурними рекомендаціями і не знаю призначення ліків»*, 2% – запропонували власну відповідь. Відповіді студентів медичного коледжу відповіли так: 64,4% – *«вивчав (-ла), знайомився (-лася) з рецептурними рекомендаціями і знаю призначення ліків»*, 17,8% – *«вивчав (-ла), знайомився (-лася) з рецептурними рекомендаціями, але не знаю призначення ліків»*, 12,2% – *«вивчав (-ла), не знайомився (-лася) з рецептурними рекомендаціями, але частково правильно знаю призначення ліків»*. 5,5% студентів відповіли негативно. У 5-ому запитанні II-ого блоку 99% студентів-філологів подали відповідь *«не вивчав (-ла), не знайомився (-лася) з рецептурними рекомендаціями і не знаю призначення ліків»*, 1% – запропонували власну відповідь. Відповіді студентів медичного коледжу розподілено так: 59% – *«вивчав (-ла), знайомився (-лася) з рецептурними рекомендаціями і знаю призначення ліків»*, 20% – *«вивчав (-ла), знайомився (-лася) з рецептурними рекомендаціями, але не знаю призначення ліків»*, 15% – *«вивчав (-ла), не знайомився (-лася) з рецептурними рекомендаціями, але частково правильно знаю призначення ліків»*. 6% студентів дали негативні відповіді. Аналіз анкет засвідчив, що неспеціалісти в галузі фармацевтики (навіть здобувачі філологічної освіти, які розуміють внутрішню форму терміноназв), не

орієнтуються у функціональному призначенні, оскільки це не було предметом вивчення в університетському курсі. Відповідно, й пересічні носії мови не можуть усвідомити сутність формування назв ліків.

У 6-ому завданні I-го блоку правильно відповіли 10,1% студентів філологічної спеціальності (проти 89,9% неправильних відповідей) та 90,7% студентів фармацевтичної спеціальності (проти 9,3% неправильних відповідей). У 6-ому завданні II-го блоку правильно відповіли 10,6% студентів філологічної спеціальності (проти 89,4% неправильних відповідей) та 90,6% студентів фармацевтичної спеціальності (проти 9,4% неправильних відповідей). Загалом із завданням упоралися 10,4% студентів філологічної спеціальності та 90,7% студентів фармації. Можемо пояснити позитивні результати студентів-фармацевтів тим, що навчальні плани медичних коледжів передбачають вивчення лікувальних препаратів, їхніх форм та призначення.

У 7-ому питанні I-го блоку 51% студентів-філологів не замислювався над цим питанням, 9% відповіли *«вважаю вдалим і достатньо семантично прозорим»*, 19% – *«вважаю загалом вдалим і достатньо семантично прозорим для носіїв мови, які володіють іноземними мовами»*, 11% – *«вважаю частково вдалим і недостатньо семантично прозорим»*, 10% – *«вважаю невдалим і семантично непрозорим»*. Студенти медичного коледжу продемонстрували протилежні результати: 65,5% відповіли *«вважаю вдалим і достатньо семантично прозорим»*, 15,6% – *«вважаю загалом вдалим і достатньо семантично прозорим для носіїв мови, які володіють іноземними мовами»*. Тільки 3,3% негативно оцінюють процес називання, а 4,4% не замислюються над проблемою. У 7-ому питанні II-го блоку 53% студентів-філологів не розмірковували над цим питанням, 6% відповіли *«вважаю вдалим і достатньо семантично прозорим»*, 14% – *«вважаю загалом вдалим і достатньо семантично прозорим для носіїв мови, які володіють іноземними мовами»*, 15% – *«вважаю частково вдалим і недостатньо семантично прозорим»*, 12% – *«вважаю невдалим і семантично непрозорим»*. Студенти медичного коледжу продемонстрували протилежні результати: 64% відповіли *«вважаю вдалим і*

достатньо семантично прозорим», 18% – «вважаю загалом вдалим і достатньо семантично прозорим для носіїв мови, які володіють іноземними мовами». Тільки 1% негативно оцінює процес називання, а 2% – не зважали на проблему взагалі.

За результатами здійсненого соціолінгвістичного експерименту можемо зробити деякі узагальнення. Проблема вивчення терміноназв лікувальних препаратів загалом і лікувальних препаратів з компонентами *дерма-* і *кардіо-* виявилася досить цікавою як для студентів-філологів, так і студентів-фармацевтів. Констатовано, що самооцінка респондентів щодо усвідомлення значення назв ліків та іншомовних запозичених компонентів у складі терміноназв значно завищена. Завдання на встановлення відповідностей щодо етимології, внутрішньої форми, джерел походження, словотвірних моделей виявили суттєві труднощі, особливо для респондентів-фармацевтів. Підтвердилося наше припущення, що носії мови, не спеціалісти в галузі медицини, не можуть декодувати назви ліків, а відповідно, усвідомлено сприйняти причину функціонування саме таких номенів. Студенти-філологи, як і більша частина соціуму загалом, навіть не замислювалися над лінгвістичним характером досліджуваної проблеми, що й підтвердило необхідність подальшого пояснення шляхів та способів творення назв лікувальних препаратів задля поліпшення комунікації у системі «лікар – фармацевт – пацієнт».

Список літератури:

1. Компедіум – лікарські препарати. URL : <https://compendium.com.ua/uk/>
2. Перхач Р.-Ю. Т. Корпус інструкцій до медичних препаратів як метод дослідження медичної термінології. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2015. Вип. 13. С. 171–175.
3. Хирівська Г. П. Тематична класифікація української фармацевтичної термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2018. № 890. С. 70–74.